

opremil ilustrator Didi Šenekar. Založba Aristej oziroma njena urednica Emica Antončič prakticira sodelovanje med piscem in ilustratorjem že med nastajanjem knjige, kar pozdravljam in je za končno podobo knjige zelo dobro. Uspeh ilustracij pa je vseeno v največji meri odvisen od možnosti, ki jih za dobro ilustracijo nudi tekst sam po sebi, od ilustratorjevega posluha zanj in seveda od njegovih individualnih kvalitiet.

Petra Vidali

**Igor Karlovšek
OD GIMNAZIJKE DO
GIMNAZIJKCA**

»Z radikalno osnovo sem želel odpreti oči vsem trem institucijam, odgovornim za vzgojo otrok: družini, šoli in državi (pravosodju).«

Ali naslov vašega romana namerno aludira na legendarno Ingoličevo delo?

Običajno napišem naslov svojega dela na koncu in imam pred tem kakšen delovni naslov, da lahko napisano shranjujem na računalniku. V tem primeru sem naslov *Gimnazijec* dal zaradi tega, ker sem želel potegniti vzporednico s težavami, ki so predstavljale trideset let nazaj mladim nekaj groznega in nepremostljivega, in s težavami, s katerimi se soočajo današnji mladostniki, pri čemer mislim na nasilje v družini in družbi, sistem izobraževanja in prevzgoje. Gimnazijec je vzporednica Ingoličevi *Gimnazijki*, pri čemer je zelo jasno, da je bil moj namen preverjanje načina, kako se je razreševal težak konflikt med uveljavljenim načinom življenja in odklonom v času *Gimnazijke* in kako se rešuje tak konflikt zdaj.

Ali menite, da razlike med vašim in Ingoličevim delom pričajo o »naravnem razvoju« mladostniške problemskosti?

Linija teče od družin z lepo fasado do popolnih nedružin, od malce naivne in malce patetične želje, da bi gimnazijka skočila z Eifflovega stolpa do nenehne grožnje smrti pri gimnazijcu. So danes resnične težave mladih bolj krute ali je samo čas bolj naklonjen neolepševanju?

Vsekakor je to naravni razvoj, kar lahko opazimo na vsakem koraku. Samo za primer: pred petdesetimi leti je več kot polovica prebivalstva svoje starše onikala, otroci so si starše komajda upali pogledati, dvajset let kasneje je bilo že malce drugače, ampak še vedno je bilo nepojmljivo, da bi otroci karkoli zabrusili staršem, sedaj pa je že tako daleč, da skoraž v vsaki družini vidiš ali slišiš vpitje, prepire, povsem nekaj normalnega je, če otrok zabrusi staršem, da nimajo pojma, da so bedaki ali kaj hujšega. Razlika med včeraj in danes je prav gotovo tudi v tem, da so težave nekoč bolj skrivali, danes pa hitreje pricurrljajo v javnost; odprtost in dostopnost vsakega kotička življenja medijem je storila svoje. Mlada generacija je imela v osnovi vedno enake težave, vendar pa so težave zdaj zaradi vedno večjih socialnih in družbenih pritiskov večje. V Sloveniji spet skoraj vse merimo po denarju. Kdor ima denar, je na poti v lepše življenje kot tisti, ki ga nima. Bogati starši omogočijo otrokom stvari, o katerih vrstniki lahko samo sanjajo (drag študij, udobno bivanje med časom študija, avtomobile, potovanja, dodatno izobraževanje ...), in čakajo jih dobro plačano delovno mesto, ugled, napredovanje. Družba se je izredno hitro razslojila in to se še dogaja, nekateri neizmerno bogatijo, drugi so določeni za presežke, izgubljajo službe, po pol leta ne dobijo plače, so žrtve stečajev, brezposelnosti. Otroci ne živijo zunaj tega dogajanja, čutijo in občutijo vse to in še več.

V Gimnazijcu se zgodi prestop morda najbolj neprebojne meje v mladinski literaturi (vsaj slovenski), zrušitev naj-

večjega tabuja – zgodi se smrt otroka oziroma mladostnika. Ste to mejo prešli namerno?

Preden pričnem pisati, se v moji glavi že nekajkrat izpiše roman od začetka do konca in pri *Gimnazijcu* sem hotel (med drugim) opisati lik, ki je zlitje doživetij mene in moji dveh sinov, ki sta bila gimnazijca v času pisanja romana. Ko sem premišljeval o delu, sem si med drugim postavljaj razna vprašanja, kako bi se na določeno situacijo odzval eden izmed mojih sinov, ki je posebno brezkompromisen in trd, prava trda buča, ki gre vedno z glavo skozi zid. Med preizkušanjem njegovih reakcij sem stopnjeval breme, ki bi mu ga naložil, in največje breme je nenadoma postala krivda za smrt drugega. Gimnazijec se ne brani na sodišču, čeprav je obtožba bridko jasna: ti si morilec. Gre za elementaren očitek, ob katerem je možen samo en odgovor: ali si nekaj storil ali pa tega nisi storil. Gimnazijec ve, da ni ubil prijatelja, ampak v njem je krivda, da je zakrivil prijateljevo smrt. Tega temeljnega nasprotja gimnazijec ne zmore rešiti v okviru danega kazenskega postopka, saj ni nikogar, ki bi strokovno zaznal to dvojnost in dosegel oprostilno sodbo zanj. S to res zelo radikalno osnovo sem želel odpreti oči vsem trem institucijam, odgovornim za vzgojo otrok: družini, šoli in državi (pravosodju). Po mojem prepričanju nihče od teh treh institucionalnih varuhov otrok ne opravlja svojega dela zadovoljivo. Vzgoja v družini je premedla, preohlapna in neustrezna, ker se družine, ki so vedno manjše ali pa to sploh niso več, ne zmorejo osredotočiti na težave mladih (saj še sami ne znajo najti rešitev za pereče življenjske probleme), šola je izgubila moč nad učenci in dijaki zaradi desetletja dolgo ponavljajočih se napak pri vzgoji (učitelj nima več ugleda, kot ga je imel pred desetletji, izgubljena je avtoriteta učiteljev, nejasen je koncept, kaj bi z mladimi sploh radi, kaj naj jim nudimo, kaj

je cilj šolanja – ali samo papagajsko ponavljanje kopice podatkov, ki nikomur ne koristijo, ali logično razumevanje snovi, morda spretnost, da se otroci znajdejo in ustvarjalno pričnejo razmišljati o problemu, najdejo metodo in nato problem tudi rešijo ...), organi pregona in sodišče pa še vedno niso preklpili v višjo prestavo in pričeli razreševati problemov prevzgoje na modernejši in ustrenejši način.

Konec – po precej srečnem spletu okoliščin – vendarle daje upanje. Seveda to ni upanje zmagovalca, kvečjemu upanje nekoga, ki mu je uspelo dezertirati, preden bi ga ubilo. Pa vendar – uspelo mu je. Mu je uspelo, ker zahtevajo to pravila mladinske književnosti? Bi bil, če se ne bi izvele, gimnazijec še lahko junak mladinskega romana?

Odgovora na to skorajda ne morem dati enoznačno. Konec je v *Gimnazijcu* pravzaprav začetek, in nasprotno, to, kar se je mladostniku zgodilo, se sploh ne bi bilo smelo zgoditi. Če bi bili družina, šola in sodišče delovali, kot bi morali, se gimnazijec ne bi bil prisiljen boriti celo za svoje življenje. Gimnazijca v tako hudo preizkušnjo vržeta čas in okolje, v katerem živi, in to okolje je otrokom in mladostnikom neprijazno in sovražno. V času, ko se, žal, že skoraj večinsko časti samo ena vrednota, denar, ni časa in prostora za prijateljstvo, razumevanje, potrpežljivost. Ko se gimnazijec reši obtožbe, da je ubil prijatelja, je šele stopil na pot, na kateri bo sploh lahko začel. Čakajo ga še vse preizkušnje v življenju, poiskati mora stanovanje, najti možnost študija, moral se bo preživljati s tistim, kar si bo prislužil sam ... Dragocena izkušnja, ki jo je pridobil, je, da se spleča vztrajati in ostati nepopustljiv, čeprav ta izkušnja nosi v sebi tudi zelo grenak priokus zaradi izgube Polone. Včasih namreč ne pomaga še tako trdna volja, nekatere stvari nam preprosto niso usojene ...

Po drugi strani je bil moj motiv, da bi

predstavil slovenski javnosti pisanje, po katerem bi množično segali predvsem mladi. Spremljal sem, kako in koliko gimnazijski profesorji obravnavajo naj-novejšo slovensko literaturo, in si zaželel, da bi bilo tega več. Slovenski novi literaturi je namenjenih samo nekaj ur v zadnjem letniku, ves čas do tam pa 'porabijo klasiki'. Mogoče je čas, da bi naši otroci brali več slovenskih del, tudi tistih, ki so napisana v zadnjih desetletjih. Pri tem je bilo pač treba prižgati lučko na koncu predora.

Se vam zdi, da so zahteve pisanja za mladostnike bistveno drugačne od zahtev pisanja – pogojno ga imenujmo žanrskega – za odrasle?

Prepričan sem, da ni bistvenih razlik. Bralci takoj odkrijejo, ali imaš kaj povedati ali ne, ali si iskren ali ne. Ko sem odraščal, sem kar požiral knjige, bral sem celo, ko sem hodil po cesti. Takrat je bilo manj revij, manj televizije, kaj šele mobilnih telefonov, interneta in podobnega. Knjige so nam prav gotovo pomenile mnogo več, kot pomenijo mladim danes. Velika večina jih ne bere, tisto, kar sodi med obvezno branje, običajno pred uro slovenščine prepíšejo od tistih, ki so knjigo res prebrali, ali pa snamejo vsebino z interneta. Pa vendar je literarnih del za mladostnike mnogo več, kot jih je bilo nekoč. Dela so vse bolj odkritosrčna, iskrena, globoka. Po drugi strani pa so tudi dela za odrasle podvržena enakim 'težavam', tudi odrasli berejo vedno manj, težko si je priboriti bralca v konkurenci bolj kričavih in mlajših medijev. Doslej je *Gimnazijec* moje edino mladinsko delo, vsi ostali romani so namenjeni odraslim in so bili napisani prej, tako torej lahko zatrdim, da pri načinu pisanja ni bilo nobenih razlik.

Pretresljiva zgodba protagonista je od začetka do konca tudi ostra kritika institucij, ki odločajo o njegovi usodi. Vprašanje bolj zadeva na izkušene

poznavalca sodstva kot pa umetnika: ima prevzgojni sistem, ki ga opisujete, sploh kak smisel ali pa so njegovi učinki povsem kontraproduktivni?

Vprašanje učinkovitosti sodstva in prevzgoje mladoletnikov že več kot sto let buri pravnike, trudijo se poiskati model, ki bi najbolj zaščitil mladoletne storilce kaznivih dejanj. Pred tem časom je bilo vseeno, koliko je bil storilec star, kazen je bila enaka. Pred sto leti so morilca obesili, pa če je bil star deset let ali pa petindvajset. Razvoj je prinesel razlikovanje med mladoletnimi in polnoletnimi storilci (žal, še ne vsepovsod na svetu!) in zdaj je v veljavi precej kompliciran sistem, v katerem so otroci do 14. leta zunaj sistema kazenskega prava, potem so dve leti mlajši mladoletniki, ki jim je mogoče izreči zgolj blažje oblike vzgojnih ukrepov, potem starejši mladoletniki itd., tedaj jim je že mogoče izreči strožje sankcije. Bistveno pa vendarle ostaja: kazensko sodišče ne zmore nadomestiti družine, vzgoje staršev in šole. Tega ne zmorejo niti vzgojni in prevzgojni zavodi. Ko, denimo, na sodišču vidiš petnajst, šestnajst let starega fant, ki mirno prizna, da je vlomil v petdeset hiš, ukradel kakšnih dvesto radijev, navzven pa kaže, da je popolnoma imun za sleherno avtoriteto, je povsem jasno, da noben vzgojni ukrep ne bo zalegel. Tak otrok je že v osnovi izgubljen in ga ni mogoče resocializirati, saj vzgojnega ukrepa ne sprejme kot nekaj dobrega in kot poskus, da bi mu pomagali, ampak ga sprejme kot kazen, ki jo je treba čim bolj ignorirati. Družba reagira nanj vedno huje in strožji so tudi vzgojni ukrepi, končno sledi najhujši: mladoletniški zapor ali prevzgojni dom. Pritiski na mladostnika so izjemni, veliko močnejši pa so, žal, pritiski vrstnikov in starejših 'idolov', ki mladostnika ženejo, da se ne ukloni pred poskusi prevzgoje, in velika večina gojencev nadaljuje svoje početje tudi po polnoletnosti, to pa jih potisne globoko na dno družbe, od koder

skorajda ni nobenega izhoda več. Prepričan sem, da bi bilo potrebno sistem kazenske prevzgoje mladostnikov bistveno spremeniti in močneje vključiti družino in šolo, a to bo zelo težko doseči.

Petra Vidali

Neli Kodrič
KO SE Z BOLEČINO ZAVEŠ
SVOJE SENCE

Neli Kodrič Filipić je bila rojena v Vipavski dolini, kjer je tudi odrasla. Po končani gimnaziji v Ajdovščini je odšla na študij grafičnega oblikovanja na Akademijo za likovno umetnost v Ljubljani in tam živi z družino še danes. Kmalu po končanem študiju je opazila, da jo bolj kot s podobami privlači izražanje z besedami. Doslej je pri založbi Mladinska knjiga izdala tri mladinske povesti: *Lov na zvezde*, zanjo je prejela Levstikovo nagrado, *Tita@boginja.smole.in.težav.si* in *Na drugi strani*.

Na drugi strani – je knjiga, ki upoveduje dvoje časovno ločenih realnosti, ki ju živi štirinajstletni k delinkventnosti nagnjeni Svit. Časovna zanka je provokativna, ker se navezuje na realnost, ki je silno odmaknjena in v bistvu iz najsodobnejše literature za mlade izgnana, skorajda že tabuistična (glede na neke druge čase, ko je bila idealizirana in hiperkonzumirana) – gre za partizanščino, NOB na Primorskem. Zakaj odločitev za to obdobje – kot antipod internetni, alienirani sodobnosti?

Trditi, da me kot pisateljico ne oblikuje življenje, bi bil nesmisel. Moje otroštvo je povezano s partizanščino in NOB, ki sta bila takrat še izjemno živa. Ljudje so se srečevali in pripovedovali o svojih izkušnjah. To so bile le osebne zgodbe

preprostih ljudi, daleč od ideologij, ki se danes tako rade prodajajo. Nekakšne 'junaške' zgodbe mojih prednikov, sorodnikov, sosedov, njihovih prednikov, prepojene z zelo živimi čustvi, s srčno strastjo. Imela sem srečo, da sem lahko vpijala žive zgodbe ljudi, ne pa umetnih produktov elektronskih medijev. Zame osebno v tistem času ni nič provokativnega. Nimam družinske preteklosti, ki bi me povezovala z nerešenimi vprašanji, in nisem zgodovinar, da bi iskala resnico. Kot pisateljico me tokrat zanimajo le osebne zgodbe. V povesti uporabljam ta oddaljeni časovni okvir le zato, ker mi je dobro znan in ker je nasilje univerzalno. Ni od včeraj in se ne bo končalo jutri. Lahko bi uporabila srednji vek ali antiko, vseeno je. A Svit, sodobni junak, ni iskal le izhoda iz svoje stiske, temveč je nevede iskal tudi povezavo s svojimi koreninami, ki so mu bile nasilno presekane. Koliko mladih danes še čuti svoje korenine – pa pri tem ne mislim nacionalno ali socialno ločevanje na 'naše' in 'njihove'? Drevo brez korenin podre prvi vihar. Človek brez korenin je zmeden. Svit in njegova mama trpita zato, ker se ne povezujeta. Vzporedno sporočilo zgodbe je, da je medčloveško povezovanje zdravilno. Ljudje nismo ločeni, čeprav se tako počutimo. Oddaljenost dveh generacij je bila zato v zgodbi idealna; ne predaleč in ne preblizu. Hkrati pa se je ravno v tem času zgodil neverjeten kulturni in tehnološki razkol. Če bi v katerokoli drugo časovno obdobje položila to dogajanje, razlike med življenjem junakov sploh ne bi bilo. Kulturna razdalja med otroki danes in njihovimi prarabci je naravnost fascinantna.

Tehnika pisanja je zanimiva – dnevnik, kot terapevtsko sredstvo, ki ga glavni junak piše svoji psihologinji. Kolofon vaše knjige je zanimiv: Svit je svetovala klinična psihologinja Zora Burnik. Sodelovanje s strokovnjaki pri pisanju ste torej